

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

Мемлекет және қоғам қайраткері, жазушы-публицист, ғалым-ұстаз
Камал Смайыловтың 80 жылдық мерейтойына арналған

„КАМАЛ СМАҰЫЛОВ – ПУБЛИЦИСТ, ҚАҰРАТКЕР“

атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары

24 сәуір 2012

Материалы международной научно-практической конференции,
посвященной празднованию 80-летия государственного и
общественного деятеля, писателя, публициста, ученого и педагога
Камала Смаилова,

„КАМАЛ СМАИЛОВ – ПУБЛИЦИСТ, ГОСУДАРСТВЕННЫЙ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ“

24 апреля 2012

Алматы 2012

Аналог российской программы «Давай поженимся» на канале КТК постоянно привлекает студентов журфака. Для них участие в подобных программах – не просто развлечение, а опыт участия в реальной телепрограмме, где требуется импровизация, естественное поведение и грамотное изложение своих мыслей.

Между тем большинство нареканий в адрес молодых журналистов надо признать справедливыми. Однако уместно напомнить банальную, но верную истину: не ошибается тот, кто ничего не делает. В прямом и переносном смысле.

Сегодня обучение по кредитной системе в КазНУ имени аль-Фараби, в том числе и на журфаке, позволяет студентам самим формировать образовательную траекторию в зависимости от того, где конкретно они планируют работать в будущем. Кафедра печати и электронных СМИ предлагает на выбор огромное число спецкурсов по печати, радио, телевидению, а также по тематической специализации – деловая, молодежная, правовая и др. журналистика.

Для ведения подобных элективных дисциплин привлекаются известные в медийной среде личности. Несколько лет на факультете работал Артур Платонов, ведущий программ «Портрет недели», «Слуги народа», вела мастер классы Айгуль Мукей – директор телеканала «Ел Арна» и др.

Однако преподаватели знают, с какими трудностями и неожиданностями можно столкнуться, когда в штате факультета работают известные журналисты, основным местом работы которых являются редакции СМИ. Для журналистов это неожиданные выезды по заданию редакций, срочная работа, заседания и пресс-конференции и т.д. и т.п. Для преподавателей – это поиск замены, полноценные лекции в течение всего семестра, своевременное выставление баллов и т.д. Нужно иметь дублера на каждого приглашенного известного журналиста. Возможно, это и есть тот самый компромисс, который бы устроил обе стороны. Главное, чтобы студенты получали полноценные знания, учились журналистике не только в аудиториях.

Еще один немаловажный аспект. Современная журналистика не только сильно помолодела. Она очень сильно феминизировалась. Впрочем, феминизация сопровождает очень многие сферы. Так, если раньше за рулем автомобиля редко можно было увидеть женское лицо, то сегодня это уже никого не удивляет. Значительно легче стало управление автомобилем, чему поспособствовал технический прогресс. То же самое можно сказать и о журналистике. Процесс добычи информации уже не представляет собой страшную картину, когда надо было спускаться в забой шахты, или подниматься на высоту строящегося здания. Можно прочитать в Интернете или посмотреть там же, как все это выглядит, и после этого написать репортаж «с места события». Жизнь стала легче? Нет, жизнь не стала легче и не стала тяжелее. Изменились условия работы. Значит, наша задача, не упустить важный момент перехода ко всему новому, лучшему и вовремя суметь показать молодым дорогу к настоящему профессионализму.

Ш. Нұржанова,

*Қазақ Ұлттық университетінің
журналистика факультетінің аға оқытушысы*

КАМАЛ СМАЙЫЛОВ – ПУБЛИЦИСТ

Мен бұрын тек қана сыртай теледидардан көріп, ең алғаш ол кісінің «Фильм осылай туды» деген еңбегін оқып шыққаным бар. Кейін университет қабырғасында жүргенде басқа да еңбектерімен жете таныстым. Ол кісінің өзімен тек сыртай ғана таныс болдым. Университет бітіріп Марат Кәрібай ұлы Барманқұловтың кафедрасында қызмет етіп жүргенде жиі келіп тұратын. Бірде кафедрада отырған біздерге бұл біздің Камал Сейітжанұлы, үлкен азамат, оның мына қазақ киносы, телевидениесі үшін атқарған еңбегі орасан зор ғой, – деді Марат Кәрібайұлы. Мұны естіп тұрған Камал аға бізге қарап жымиып езу тартып күліп қойды. Мен осылай алғаш рет кафедрада Камал ағамен осылай таныстым. Факультеттегі мемлекеттік емтихандардың төрағасы болды. Емтиханға әділ, әрі жүрегі жұмсақ болатын. Бағаға келгенде таршылық жасамайтын. Арада жыдар өтіп жатты. Жас сәбилі болып болып үйде ұлыммен демалыста жүрген болатынмын. Бір күні көптен көрмеген университетте менен бір курс жоғары оқыған Бекжігіт Сердәлі күтпеген жерден үйге келді. Ол Түркістандағы Қожа Ахмет

Яссауи университетінде сабақ береді екен. Мен ғылыми жұмысымды Камал Смайылов ағаның публицистикасын зерттеуге алдым, – деді. Мен бірден тақырыбың жақсы екен, оның үстіне Камал аға қазір ортамызда, саған ол кісінің публицистикасынан жазып шығу қиынға соқпайды дедім. Бұның өте дұрыс болған екен дедім. Бекжігіт өзі студент кезінен жақсы жазатын талантты замандастарымыздың бірі. Айтқандай ол Камал ағаның публицистикасынан өте керемет жазып, қорғап шықты.

Ал, өнер сүйер қауымның көбісі ол кісінің еңбектерімен жақсы таныс. К. Смайыловтың сонау алпысыншы жылдардан бастап шыққан «Сенің бақытың», «Мамандықтың бәрі жақсы», «Жаңа адамды тәрбиелеу – комсомолдың басты міндеті», «Біздің ғарыш ғаламат», «XXI ғасырға саяхат», «Становление казахской кинодраматургии//Очерки истории казахского кино», «Фильм осылай туды», «Он бірінші», «Өмірінің өзімен өлшесек», «Адам және азамат», «Адал адамдар – адамзат жағдайында», «Ғасыр қырқасында», «Оянған ойлар», «Жолданбаған 27 хат», «Елім саған айтамын, ел басы сен де тыңда!», «Қазақ киносының тарихы», «Жеті қыр бір сыр», «Қиғаш кітап» және де тағы басқа еңбектері өнер мектебінің шәкірттері, өнертанушы ғалымдар арасында және көпшілік оқырманға танымалы еңбектер.

Мен осы мақаланы жазар алдында Камал ағаның «Бақытты болыңыз! 28.ІІІ.1982ж. « деген өзінің қол таңбасы бар ол кісінің еңбектерінен ең алғаш оқыған «Фильм осылай туады» кітабын қайта қарап шықтым. Өйткені, осы еңбегіндеқазақфильмдерімен кеңес одағы кезіндегі фильмдер туралы толық мағұлматқа қанығасың. Ең басты кино туралы идеядан бастап, сценарий жазылғаннан көрерменге жеткенге дейінгі әрбір сәтін өте шебер баяндаған.

Бұл еңбек кино өнері саласындағы зерттеуші ғалымдар үшін алғашқы әліппе кітап десемде болады. Өйткені, қазақ тіліндегі сонау 80-жылдардағы бірден бір қолдан қолға тимей оқылған оқулық кітап болды. Кино өнерін зерттеушілер үшін бұл еңбек үлкен маңызы бар ғылыми еңбек. Отыз жылдан асса да әлі күнге дейін құнын жоғалтқан емес. Мұнда автор кеңес одағы кезіндегі фильмдерді талдай отырып оның ішінде қазақ киносының кұхниясына кеңінен тоқталып бүге-шегесіне дейін қалдырмай, сол кездердегі кино классиктерінің пікірлерін толығымен келтіре отырып, әр киноның қалай дүниеге келгені туралы басынан аяғына дейін талдап, керек жерінде өз ойларын айта отырып жақсы баяндаған. Бұл еңбекті оқып шыққан кез келген оқырман әрбір қазақ киносының қалай дүниеге келгені туралы толық мағұлмат алатын энциклопедиялық дүние.

Камал ағамыз осы еңбегінде: «Шынында, актер қанша талантты болғанымен өз тағдырын өзі билей алмайды. Ол әрқашан режиссер үкімін күтеді-дей келе ары қарай-» Содан Шәкен өзі құрметке бөленген белгілі актер әрі режиссер бола жүріп өнердің қара шаңырағы – театрды тастап киноға келді. Бұл – оның әрі көргендігі, әрі уақыттың талабын, тілегін сезе білгендігі. Егер Шәкен сонда «Қазақфильмге» келмесе, кейін он бір көркем суретті фильмін қоймаса, қазақ кино қанша кенжелеп-кешеуілдеп қалар еді»-деп қазақ киносының ардагері Шәкен Айманов туралы ағынан жарылып өз ойларын айтады.

Тағы бірде, автор Қызылорда өңірінде болып сол елді мекен де түсірілген фильм жайын: «Фильмдегі ең бір әсерлі жерлер келгенде беттерін даланың желі мен күні тотықтарын осы адамдар шын жүректен кейде таңырқап, кейде қуанып отырады. Серкебай өзінің қара тақыр жерден шықпаған адам екенін айтып, тебіреніп үш ағаштың арасында жүрген кезде зал тына қалады. Председательге ерегесіп серкенің мүйізінен ұстап Серкебай дарияға қойып бергенде жүр арасынан «ойпыр-ай» деген дауыстар естілді. Ал, келе жатқан көш құдықтан су таба алмай қапаланған кезде әлі отырған үш әйелдің көздеріне келген жасын жаулықтың шетімен сүртіп тастағанын да көріп қалдық. Сол бір ғана әрекеттен осы отырған әйелдердің Серкебайлар көрген күнді кинодан емес, талай рет, шөлдегендерден айтпай-ақ сезгендейсің. Сен-гендейсің» дей келе табиғатпен бірге адамдардың мінез кұлқын әдемі суреттеген. Осыған қарап Камал Смайылов үлкен суреткер дер едім.

Қазақ кино өнерінің ұлттық кинодраматургияның туу, даму және қалыптасу тарихы оның ішінде қазақ әдебиетінің елеулі бір жанры, саласы болып қалыптасып кележатқаны туралы өз пікірін білдіреді.

Сонау Ұлы Отан соғысы кезіндегі батыр Бауыржан Момышұлы туралы өз ойын айта келе «Алғаш 1945 жылы Бауыржан Момышұлы туралы жазылған «Арпалыс» атты әйгілі кітап бойынша фильм жасау жөнінде ой туды. Ел арасына кең тарған кітапты пайдаланып, аты аңызға айналған батыр бейнесін экранға шығару – жұрт күтектен, ел аңсаған іс болатын. Ол өте қиын да күрделі жұмыс еді. Тамаша жазушы Александр Бек жазған бұл кітап одан жиырма жыл бұрын жарық көріп, көпке әйгілі болған» -дейді.

Сол кездегі осы фильмді түсіру барысындағы талқылау үстіндегі айтылған ойлар туралы бірнеше мысалдар келтіріледі.

«...Бетпе-бет екі жақ арпалысып жатыр. Бірде ротаны шабуылға көтеретін сәт туды. Толстунов қасына келіп, «мүмкін ротаны шабуылға көтереміз, «Ура!» деп айқай салайық па?» деп сұрағанда Бауыржан «Сен көтер ротаны!» - дейді де өзі окопта қозғалмай жатады. Сосын басқа бір командир көтеріліп, шабуылға ұмтылады. Жау оғынан мұрттай ұшып ол құлайды. Екінші біреуін тұрғызады, ол да мерт болды. Сосын шыдамай Толстунов тұра жүгіреді. Оның басқа солдаттармен бірге Бауыржан да тұрып жүгіріп бара жатады. Ол жұртпен бірге емес, жұрттан бұрын тұруы, бұрын жүгіруі керек еді ғой. Өмірде, шындықта солай болған жоқ па еді? Ал сценарийде басқаша.

Тек соғыс оқиғаларын алып көрсетіп қана қойса, ол фильм кімге қызық болар еді? Белгілі оқиғалармен қоса белгісіз адамдарды, олардың ойларын, сезімдермен көрсету қажет. Арада соғыс туралы бірнеше жақсы фильмдер шықты. «Солдат туралы баллада» фильмінен кейін қатал командирлер мен ержүрек солдаттарды көрсетумен ғана тынуға болмайды. Олардың жалпы, ортақ типтік сыпаттарын бірыңғай көрсету жетеді, енді киген шинельдері бірдей болғанымен характерлері, ойлары, сезімдері әр басқа солдаттардың ерекшеліктерін көрсету қажет.

Ал, шынында қазақтардың Ұлы Отан соғысындағы көрсеткен ерліктері, сол ерліктерді жасаған ұлдар мен қыздар туралы не тамаша фильмдер жасауға болатын еді ғой. Сол ұлы соғыстың қандай елеулі оқиғалары, шешуші сәттері болмасын, солардың ортасында қазақ елеулі оқиғалары, шешуші сәттері болмасын, солардың ортасында қазақ жауынгерлері жүргенін көрсету керек дей отырып қазақ халқының батыр халық екенін таныту туралы ой қозғайды. Жалпы, Камал Смайыловтың қандай еңбегін алып оқысаңыз тілі жеңіл бір серпінмен өте жеңіл тез оқылады. Әрі оқырманын жалықтырмайды. Бір қызықты көркем әдебиет оқып отырғандай сезінесің. Кітаптың атының өзі айтып тұрғандай- «Атаманның ақыры қалай туды?», «Транссібір экспресі», «Қыз Жібек қалай туған?», «Қыз Жібек осылай түсірілді», «Экранда Әуезов туындылары», «Қан мен тер-экранда», «Қазақ фильмдері шетелдерде» және т.б. бірнеше фильмдердің қалай дүниеге келгенін бастап қалай сценарийі жазылып, қалай түсірілгеніне дейінгі барлық процестерді үш бөлімнен тұратын осы кітапта жақсы талданып, баяндалған.

Сондай-ақ, К.Смайылов талай лауазымды мемлекеттіка қызметтерді атқара жүріп, өнер саласында қазақ киносына сіңірген еңбегімен қатар, журналистика саласында ауқымды еңбектері бір төбе, шәкірт тәрбиелеудегі еңбегі де ұлан ғайыр дер едім. Алдағы уақытта К. Смайыловтың ұстаздық жолы, ғылымға салған сара жолы, творчествалық жұмыстары жеке жеке зерттеліп талай ғылыми жұмыстар жазылары сөзсіз.

Б. Нүрпейіс,

өнертану докторы, профессор,

Т. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы кино,

ТВ және өнертану факультетінің деканы,

Қазақстан

САХНА СУРЕТКЕРІ

Қазақ театр режиссурасының тарихына сәл үңілетін болсақ, онда бір-біріне ұқсамайтын, бірін-бірі қайталамайтын біртуар режиссерлеріміз көз алдымызға тізіле қалады.

Сонау ХХ ғасырдың басында Ж. Аймауытов пен Ж.Шанин негізін қалап, шаңырағын көтеріп берген театр режиссурасының туын жықпай алға сүйреген әр буын өкілдері А. Тоқпанов, Ш. Айманов, Ә. Мәмбетов, т.б. майталман режиссерлеріміз қазақ театрының әлемге танылуына сүбелі үлес қосты.

Сол дарынды топтың арасынан өзіндік қолтаңбасымен ерекшеленетін режиссердің бірі – Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері, профессор Әубәкір Рахимов. Ол 1966-1968 жылдардың аралығында М.Әуезов атындағы драма театры жанынан ашылған театр студиясында оқып, Ә.Мәмбетов, Қ.Қуандықов, Қ.Жетпісбаев сынды өнер шеберлерінен дәрістер тыңдады. Студияны бітіргеннен кейін Жамбыл театрына жолдамамен барып, сол жылдары аталмыш театрда режиссерлік етіп жүрген А.Тоқпановтан мол тәлім алады. Білікті де, білімді режиссер А. Тоқпанов